

G.W.F. Hegel:

Åndens Fenomenologi oversatt av Jon Elster, Fredrik Engelstad, Thomas Krogh, Thor Inge Rørvik, Dag Østerberg
Pax Forlag 1999, 416 s.

Den moderne norske filologiske Hegel-tradisjonen begynner med Jon Elsters oversettelse (1967) av de første fire kapitlene i *Phänomenologie des Geistes* (1807). Denne var lenge, sammen med Johnsen og Kroghs utvalg *Sannhet og system* (1971), det eneste forsøk på å presentere større Hegel-tekster i norsk språkdrakt. I 1999 ga Pax forlag – med støtte fra Forskningsrådet og Inter Nationes – ut en fullstendig utgave av *Åndens Fenomenologi*, oversatt av Jon Elster, Fredrik Engelstad, Thomas Krogh, Thor Inge Rørvik og Dag Østerberg. Arbeidsfordelingen mellom de fem kan grovt skisseres slik at Elster har oversatt innledningen og de første fire kapitlene, mens de andre står for resten.

Denne oversettelsen har etter det jeg kan se, blitt godt mottatt. Dette gjelder også de oversettelsene den bygger på ca. en tredjedel av tekstmengden er tatt fra tidligere norske Hegelutgaver, og det er ikke gjort noe forsøk på å glatte ut forskjeller i språkbruk mellom de forskjellige oversetterne. Oversettelsen fra 1999 viste inn i fremtiden i den forstand at den gis ut på nytt i *Kulturbiblioteket* i 2007, et årstall som sikkert er valgt av markedsføringsstrategiske årsaker. Etter det jeg har klart å få rede på, finnes det ikke planer om noen revisjon av utgaven fra 1999, slik at herværende tekst kan ses på både som en forsinket omtale av oversettelsene fra 1967, 1971 og 1999, og som en foregrepet anmeldelse av utgaven fra 2007. Elsters del av arbeidet – ca 75 sider – må vi gjøre oss fort ferdig med. Elster oversetter stort sett presist og relativt leservennlig (i den grad dette uttrykket kan brukes om Hegels tekst) – kanskje med unntak av at han i motsetning til de andre oversetterne viderefører den ofte brukte måten å skille uttrykkene *Verhältnis* og *Beziehung* på (*for-hold* og *forhold*). I lys av dagens amerikaniserte språkbruk ville det kanskje ikke ha vært upassende å kalle det ene for *forhold*, og det andre for *relasjon*, men denne muligheten ville sikkert ha virket mindre heldig i 1967.

Når det gjelder resten av *Fenomenologien* på norsk, er det dessverre en tekst med store svakheter. Det er kanskje en anakronisme å påpeke det historisk upassende i at bokens forfatter på den norske tittelsiden (s. 29) kalles "medlem" (og ikke bisitter/assessor) i det

hertuglige mineralogiske selskap i Jena – den som ville hatt grunn til å føle seg fornærmet over denne betegnelsen, har for lenge siden mistet evnen til å bli fornærmet. Betraktet fra dagens perspektiv er det langt mer skjemmende for oversettelsen at den kommer til kort når det gjelder formidlingen av innholdet i *Åndens fenomenologi*.

Hegels fortale til *Fenomenologien* slik den fremtrer på norsk, illustrerer mange av de vanskelighetene Hegel-oversetterne har stått overfor – og deres løsningsstrategier. Når jeg i det følgende konsentrerer meg om denne, er det fordi jeg mener at den er representativ for *Fenomenologien* på norsk (så lenge de delene som Elster har oversatt, holdes utenfor). Fortalen ble oversatt til norsk i 1971, og etter det jeg kan se, er denne oversettelsen ikke revidert siden den gang. Til tross for at betydningen av Hegels fortale er omdiskutert, og at innhold og fremstillingsform skiller seg en del fra resten av *Fenomenologien*, er dette den delen av verket som har blitt omfattet med størst interesse de siste tiårene – i alle fall hvis man skal måle i antall kommentarer, oversettelser og tekstutgaver. Yovels kommenterte oversettelse (2005) er den siste engelskspråklige bearbeidelsen av fortalen;¹ på det franske bokmarkedet finnes det i dag, ved siden av Hyppolites tospråklige utgave, to konkurrerende, tospråklige separatutgaver (Hyppolite 1966, Lefebvre 1996, Bourgeois 1997).

I en omtale av oversettelsen av denne fortalen til norsk ville det kanskje ha vært på sin plass å komme med bemerkninger om de vanskeligheter som oppstår når Hegels formuleringer skal overføres til norsk. Man ville f.eks. kunne diskutere om det er nødvendig å bruke neologismer eller bindestreksord for å gjengi formuleringer på en adekvat måte,² man kunne peke på at en formulering som *an etwas*

¹ Yovels oversettelse omtales i forlagsreklamen som den mest presise Hegeloversettelsen til nå, en påstand det er vanskelig å slutte seg til. Kaufmanns oversettelse (som Yovel ikke nevner i den ellers omfattende litteraturfortegnelsen) er etter mitt syn både lettere å lese, og mer presis. Yovel ser på sin side ut til å videreføre en del unøyaktigheter fra tidligere engelskspråklige Hegeloversettelser. Et par eksempler fra de første sidene: Yovel oversetter "das Sein – nicht im Zentrum der göttlichen Liebe, sondern das Sein desselben selbst" med "[...] the being of that love itself"; og „Treiben“ med „drive“ (Hegel 1807/2005, s. 74f. og 69).

² Spørsmålet er spesielt relevant i Hegels tilfelle på grunn av den etymologiserende stilen i *Fenomenologien*. Selv om skandinaviske oversettere ofte har det lettere enn sine engelske og franske kolleger – f. eks. i oversettelsen av *Zweifel* og *Verzweiflung* (tvil og fortvilelse), støter man ofte på tilfeller der lydlig slektskap mellom ord ser ut til å brukes som element i argumentasjonen uten at dette lar seg gjengi på en tilfredsstillende måte. Et lite påaktet eksempel er Hegels

fortlaufen ser ut til å ha status som fast uttrykk i fortalen,³ og følgelig burde oversettes konsekvent, man kunne ta for seg bruksmåtene til ord som *historisch* eller *Eitelkeit*, og argumentere for at de ikke bør oversettes konsekvent, men etter sammenhengen.⁴ Man kunne også ha diskutert verdien av Hegels billedbruk for den filosofiske argumentasjonen, og f. eks. veie den konnotasjonen av noe oppadstrebbende som går tapt når Hegels "disse raketene er ennå ikke Empyreum" i den norske oversettelsen lyder "dette fyrverkeriet er heller ikke Empyreum" (s. 60), opp mot viktigheten av å skrive livsnært. Endelig kunne man peke på viktigheten av vann- og elvemetaforikk i fortalen – et element i Hegel-teksten som ofte marginaliseres⁵ –

bruk av *beiher spielen* (spille ved siden av, akkompanjere) sammen med *Beispiel* (eksempel), som i Elsters oversettelse – kanskje noe uheldig – gjengis med "spille inn" (f. eks. s. 77 og 82).

³ Uttrykket, som i meg bekjente Hegeloversettelser ikke oversettes konsekvent, men etter sammenhengen, brukes fire ganger i fortalen (Hegel 1807/1952, 37; 41; 48; 50), men ellers sjelden i *Fenomenologien*. Det brukes i sammenheng med beskrivelser der Hegel avgrenser seg fra andre epistemologiske standpunkter, særlig i sammenheng med beskrivelsen av en viten som ikke bygger på begreper. Uttrykket, som innebærer bevegelse bort fra et utgangspunkt og parallelt med noe annet ("å gå/ flyte/ løpe av gårde ved siden av langsetter"), har ved sin plastisitet betydning i beskrivelsen av den ikke-begripende tilnærmingen Hegel etablerer som motstander og polemiserer mot, og i argumentasjonen mot den.

⁴ *Historisch* oversettes tradisjonelt konsekvent med *historisk/historic(al)/historique*. En grunn til at dette anses som nødvendig, er det i tysk filosofisk språkbruk ikke uviktige skillet mellom *historisch* og *geschichtlich*. En oversettelse av Hegels bruk av *historisch* med *historisk/historic(al)/historique* vil imidlertid i mange tilfeller føre til merkverdigheter, som når "eine historische Angabe der Tendenz" (Hegel 1807/1952, 9) tradisjonelt oversettes med "en historisk angivelse av tendensen" (s. 31). Etter mitt syn er det mer passende å se på Hegels bruk av adjektivet her som en foreldet bruksmåte som best gjengis med "refererende" – jf. Grimms ordbok s.v.: „der brief wird dir recht sein, er ist ganz historisch (*enthält nur bericht, keine reflexion.*)“ – Etter det jeg kan se, er det bare Baillie som utnytter denne oversettelsesmuligheten ("descriptive") – Kaufmanns kritikk mot Baillies formulering (Hegel 1807/1966b, 7f.) tar strengt tatt bare opp oversettelsen av "begrifflos".

Eitelkeit er en låneoversettelse av det latinske uttrykket *vanitas*. Begge betyr tomhet, forfengelighet og forfengelighet som tomhet. Å oversette dette uttrykket konsekvent med "forfengelighet", fører til absurditeter – som når Hegels "der Inhalt ist eitel" blir til "innholdet er forfengelig" (s. 55). – At "forfengelig" i eldre norsk har hatt andre betydninger enn "jålete", er ikke noe godt argument for å bruke det som enhetlig oversettelse av "eitel", siden den i dag forlatte norske bruksmåten ("ta Guds navn forfengelig", "et forfengelig håp") bare delvis dekker bruken av "eitel", og dessuten – tror jeg – er ukjent for de fleste av dagens lesere.

⁵ Den *Verflüssigung der Begriffe* som deres dialektiske bevegelse fører med seg, illustreres stilistisk og metaforisk på mangfoldig vis i fortalen. Det ville imidlertid føre for langt å belyse dette temaet nærmere her. I den norske oversettelsen

og argumentere for nyoversettelser av enkeltformuleringer i teksten.⁶ Om man så bort fra det rent språklige, kunne man diskutere det pas-

kommer marginaliseringen av dette aspektet ved teksten f. eks. til syne når "emergiert" (*dukkes opp*) oversettes med "står frem av" (s. 53, 6), og når "die festen Gedanken in Flüssigkeit zu bringen" blir til "bringe bevegelse i de faste tankene" (s. 44, 18).

⁶ F. eks. i Hegels kjente beskrivelse av overgangen mellom historiske perioder: "[D]enne langsomme oppsmuldringen, som ikke forandrer helhetens fysiognomi, blir plutselig avbrutt av soloppgangen, og som ved et lynglimt trer bildet av den nye verden frem." (s. 35). En i de meg bekjente Hegeloversettelser ikke utnyttet (og i Hegel-litteraturen ikke omtalt) tolkningsmulighet består i å erstatte denne berømte soloppgangen med *isgang*. Hegels uttrykk, "Aufgang" gir kanskje, isolert sett, sterkere assosiasjoner til *Sonnenaufgang* enn til f. eks. *Aufgang des Eises* (jf. Grimms ordbok s.v. *Aufgang*, §4), men i sammenhengen dominerer vann- og ismetaforene: "löst [...] auf", "einreißen" (*slå/lage sprekker i*) "Zerbröckeln" (*bryte(s) opp i biter*); man ville dessuten kunne argumentere med at en *akustisk* assosiasjon knytter sammen *isgang* og *lynneslag*, noe som ville passe bedre enn den brå og umotiverte overgangen i billedbruken (soloppgang – lyn) som impliseres i den tradisjonelle tolkningen. Endelig kunne man hevde at en soloppgang faktisk ikke passer spesielt godt i det "bildet av den nye verden" som avslutter sitatet, siden vi som kjent ikke befinner oss verken i Sokrates' hule eller i Versailles, men snarere i den sannhet som Hegel senere omtaler som *bacchantischer Taumel, wo kein Glied nicht trunken ist*, – en prosess i stadig drift mellom bevegelse og sklerotisering. Jf. også den innholdsmessig beslektede formuleringen senere i fortalen: „Dagegen im ruhigen Bette [*sc. elveleie*] des gesunden Menschenverstandes fortfließend gibt das natürliche Philosophieren eine Rhetorik trivialer Wahrheiten zum besten.“ (Hegel 1807/1952, 55). Når Hegel et annet sted i *Fenomenologien* (Hegel 1807/1952, 140) bruker "in den geistigen Tag der Gegenwart einschreite[n]" som metafor for bevissthetens situasjon etter oppnåelsen av selvbevissthet, er det rimelig å se på dette som et element i en ironisk-fremmedgjørende allusjon til Platons hulelignelse (jf. også uttrykket "Wendungspunkt" – hos Platon "*periágein tôn auchéna*" (Polit. 515c).

I den norske oversettelsen av formuleringen "das nackte Resultat ist der Leichnam, der die Tendenz hinter sich gelassen" (Hegel 1807/1952, s. 11; n. overs. s. 32) blir meningen snudd på hodet ved at relativpronomenet oppfattes som objekt i relativsetningen ("det nakne resultatet er det kadaver som tendensen har etterlatt seg", s. 32). Dette er på sett og vis forståelig, siden ville være vanskelig å forklare hvordan et kadaver skulle etterlate seg noe. Alle andre meg bekjente oversettere – som imidlertid stort sett oversetter syntaktisk korrekt – lar dette spørsmålet stå ubesvart hos sine lesere ved å oversette "Leichnam" med ord som entydig betegner kroppen som noe ikke-levende. Etter mitt syn er det imidlertid mer passende å forestille seg at "Leichnam" her viser til kroppen som den materielle delen av mennesket – legemet – en bruksmåte som ikke er uvanlig i eldre tysk og i bibelsk språkbruk. I så fall kunne man se på formuleringen som en ironiserende allusjon til Jesu oppstandelse. Jesus legger som kjent – i motsetning til Lasarus – likkledet sitt igjen i graven (og er følgelig naken) (Joh. 11, 44; 20, 6ff.).

Den norske oversettelsen er i tråd med tradisjonen når formuleringen "an der Heiterkeit solcher Bestimmungen [...] sich ergötzen" (Hegel 1807/1952, s. 42) oversettes med "more seg over munterheten ved slike bestemmelser" (s. 51). Formuleringen passer imidlertid dårlig i sammenhengen: At det å erstatte abstrakte begreper med noe anskuelig skulle føre til moro eller være et uttrykk for

sende i å bruke Hoffmeisters tekstutgave fra 1952 som grunnlag også for de nye delene av oversettelsen.⁷

Imidlertid ville en slik tilnærming til oversettelsen av fortalen, som ikke mindre enn fire personer har samarbeidet om (Krogh, Engelstad, Johnsen og Ulf Arnesen)⁸, være et skudd over mål. Hegels fremstillingsform er ikke bare vanskelig tilgjengelig på et filosofisk-begrepsmessig plan, men også rent språklig – i den forstand at han i tråd med datidens mote har en forkjærlighet for innfløkte setninger, at han bruker et språk som i dag er 200 år gammelt, og som for 200 siden ikke var et like etablert skriftspråk som engelsk eller fransk. Den foreliggende oversettelsen svikter allerede på dette, språklige nivået – og det på en slik måte at det som presenteres, er en tekst som må føre til betydelig større forståelsesproblemer enn det tekstlige utgangspunktet. En av fallgruvene som får hyppige besøk, er konstruksjoner der et pronomen viser tilbake til et annet ord enn det som står rett til venstre for det. Dette er som kjent en grammatikalsk nødvendighet i setninger der pronomenet har et annet genus enn ordet til venstre for det, og når oversetterne overser dette, er det elementære feil med en

munterhet, er vanskelig å forstå, og det virker mer passende å oversette i retning av "glede seg over klarheten". Som belegg for denne foreldete bruksmåten av *heiter* kunne man anføre Goethes omtale av nettopp Hegel: "diese geistreich heitern, durchdringenden, obgleich nicht einem jeden gleich eingänglichen worte" (sit. etter Grimm, J. et al. (Hrsg.) (1854 – 1971) s. v. *heiter*).

⁷ Denne utgaven ble allerede 11 år før utgivelsen av *Fenomenologien* på norsk erstattet med en annen utgave i Felix Meiner-forlagets *Philosophische Bibliothek* (Hegel 1807/1988). At Hoffmeisters utgave fra 1952 også i 1999 skulle være "den mest tilgjengelige enkeltutgave på originalspråket" (s. 28), er en oppsiktsvekkende påstand som ikke begrunnes nærmere. Trolig mener Krogh, Rørvik og Østerberg å kunne begrunne sin påstand med at utgaven fra 1988 i større grad er dokumentarisk – i den forstand at Hegels tegnsetting i større grad bibeholdes, og at ord gjengis i den lydform de har i de tidlige Hegelutgavene – f. eks. har utgaven fra 1988 *itzt* der Hoffmeister bruker *jetzt*. Det er imidlertid vanskelig å forstå hvorfor leservennligheten til en tekstutgave skulle ha betydning for valget av den som grunnlag for en oversettelse. Den norske oversettelsen inneholder løpende sidehenvisninger til Hoffmeisters utgave, noe som letter arbeidet for lesere som har tilgang til denne, eller som leser sekundærlitteratur der denne utgaven siteres. Dette er imidlertid fremfor alt vanlig i tyskspråklig sekundærlitteratur fra tiden før den tekstkritiske utgaven i *Gesammelte Werke* (1980). Dagens norske lesere ville hatt større nytte av en inndeling i form av avsnittsnummerering, slik det er vanlig i engelske og franske utgaver og sekundærlitteratur, eller i form av sidehenvisninger til utgaven i *Gesammelte Werke*.

⁸ Arnesen omtales som medoversetter av fortalen i avsnittet "Om oversettelsen" (s. 28), men nevnes ikke på tittelsiden til *Fenomenologien*. På tittelsiden i *Sannhet og system* nevnes ikke Johnsen som oversetter.

sterkt forandrende virkning på innholdet i setningen som oversettes. I andre tilfeller oversettes setninger på en måte som gjør det vanskelig å kjenne igjen Hegels begrepsbruk og argumentasjon: I de svært vanlige tilfellene der et pronomen kongruerer med flere foranstående nominaler eller -fraser, velges tilordninger som – om man ser dem i lys av teksten som helhet – er usannsynlige eller absurde.⁹

Svakheter ved den teksten som i mer enn en generasjon har vært inngangsporten til Hegel for lesere som vil lese norsk, deles som nevnt av størsteparten av *Fenomenologien* på norsk, en tekst der hele slåsskamper (s. 180ff.) går oversetterne hus forbi, og der ikke bare Hegels argumentasjon, men også den fysiske virkelighet får unngjelde ("eddiken skrumper inn", s. 183). De svakheter som denne boken preges av, gjør en omarbeidelse av oversettelsen fra 1999 før gjenutgivelsen i 2007 til en nødvendighet. Nærværet til den store mengden av unødvendige ufullkommenheter¹⁰ som har fått stå i alle utgaver av

⁹ Også hos Elster finnes det en del eksempler på tilordninger som må kalles uheldige eller i det minste aparte. F. eks. oversetter "Det er" (s. 84, 4) "Es ist" i originalen, men her viser pronomenet etter den i Hegel-litteraturen vanlige oppfatning (jf. Harris 1997, 242, som ikke ser ut til å føle noe behov for å kommentere sin tolkning) tilbake til "das Ding". Elster tar ikke hensyn til dette (ved f. eks. å skrive "Den er"), og i oversettelsen er det uklart om "det" skal vise til "det sanne i persepsjonen", eller til den forutgående setningen som helhet. Begge mulighetene er etter mitt syn mindre passende enn den som utnyttes av f. eks. Harris.

¹⁰ I den 30 sider lange teksten finnes det en mengde feil og unøyaktigheter som har relevans for den Hegels argumentasjon – altså ikke slikt som at *Toisen* oversettes med "fot" (s. 46, 39), eller at *Verbannung* blir til "forbannelse" (s. 39, 5) Til glede for dem som måtte ha kommet til kort overfor denne teksten gjennom de siste 35 årene, eller for det tilfellet at den – sammen med resten av *Fenomenologien* - ikke skulle bli revidert før nyutgivelsen i 2007, gjengir jeg her noen av dem – et florilegium som ikke gjør noe krav på fullstendighet: 31.25f. at filosofien ville påvise at den selv var ute av stand til å fatte sannheten *at filosofien ville påvise at denne fremstillingsmåten var ute av stand til å fatte sannheten* 32,22f. det nakne resultatet er det kadaver som tendensen har etterlatt seg *det nakne resultatet er legemet som har etterlatt seg tendensen* 33, 19 dennes egen væren *dette sentrums egen væren* 33,32 elendighet *endelighet* 33,33 de livløse restene *skyllene* 34,31ff. Men på samme måte [...] – Setn. er helt misforstått, og må lyde: *Men slik det både finnes en tom bredde og en tom dybde, slik finnes det både en ekstensjon av substansen, som munner ut i endelig mangfoldighet uten kraft til å holde den sammen, og en innholdsløs intensitet som [...].* 34, 40 tillater lar [...] råde 34, 42 uopphørlige *tøylesløse* 35, 4 blir ånden aldri begrepet i ro *befinner seg ånden aldri i ro* 35, 30 den nye verdens *helhetens* 35, 31ff. Den nye fremtredende [...] – Setn. er helt misforstått, og må lyde: *Den [sc. bevisstheten] savner i den nye fremtredende skikkelse [...]; enda mer savner den [...]* 35, 40 forståelige *forstandige* 36, 8 dette *forståeligheten* 36, 34f. og at de selv skal bestemme forskjellen seg imellom *at forskjellen mellom dem skal bestemme seg selv* 36, 41ff. selv om [...] selv om *hvis [...]* hvis 37, 41 formålet *enden* 38, 9 utvikle vesenet

utvikle formen 38, 27 fremkaller en hellig gysen *kjennes ugild* [og videre *mutatis mutandis*; om oversetterne har forsøkt å uttrykke en avvisende reaksjon, har de mislyktes, jf. Førdes omtale av avsnittet (Førde s. a.; s. p.)] 39, 9 Derfor er resultatet *Resultatet er* 39, 10f. det umiddelbare har selvet eller den rene virkelighet i seg selv 39, 20 En motsetning *En setning* 39, 29 subjektet bare foregrepet. Det blir *dette bare foregrepet. Subjektet blir* 39, 33 dette punktets forutsetning *forutsetningen om dette punktet* 39, 35 ikke bare *ikke bare ikke* 40, 4f. ikke ble bevisst sin utvikling og det resultatet som følger av aktivitetens positive side *ikke ble bevisst den positive siden ved sin utvikling og sitt resultat* 40, 20f. en i seg reflektert gjenstand som både er umiddelbar og opphevet *men like umiddelbart som opphevet, i seg reflektert gjenstand.* 40, 21 fordi *for så vidt* 40, 22f. denne selvfrembringelsen, det rene begrep for den, samtidig et gjenstandsmessig element *denne selvfrembringelsen, det rene begrep, samtidig et gjenstandsmessig element for den* 40, 34 fordi slik 40, 36f. er det den forklarede vesenhet *er umiddelbarheten [alternativ: den rene åndelighet] den forklarede vesenhet* 41, 44 Individet, som *Det individ som* 42, 18ff. Vitenskapen gir skikkelse både til den dannende bevegelse i dens utførlighet og nødvendighet, og til det som allerede er sunket ned til moment og er blitt til åndens eiendom. *Vitenskapen fremstiller både denne dannende bevegelsen i sin utførlighet og nødvendighet, og tildannelsen av det som allerede har sunket ned til moment og er blitt til åndens eiendom.* 42, 44f. den eiendom som tilværen dermed har erhvervet seg *den eiendom som selvet slik har ervervet seg* 43, 18 hva han har sagt *det som er sagt om dem [sc. punktene]* 43, 31 adskilt fra sitt omfang *atskilt fra kretsens omfang* 43, 38 inneholder den i seg opprettholder seg i den 43, 45 opphever den *den opphever det den* 44, 1 umiddelbarhet, som derved blir til *umiddelbarhet. Subjektet blir derved til* 44, 27f. innholdet, og det faste i den avgrensede akt, som har del i jeg'ets ubetingethet fordi det *innholdet, og det faste i de avgrensede deler, som har del i jeg'ets ubetingethet fordi de* 45, 18 Da først er denne bevegelsen fremstilt *Da først er det umiddelbare fremstilt [og m. m.].* 45, 20 jeg'et og dets substans *jeget og substansen* 45, 35f. enkelhetens form, hvor de vet at de er sin egen gjenstand *enkelhetens form, som vet at den er sin egen gjenstand* 46, 44 sannhetens disse sannhetenes 47, 14 et slikt moment *beviset* 47, 29 er tilværens tilblivelse det som vender tilbake til vesenet *er tilværens tilblivelse det å vende tilbake til vesenet* 47, 30 hvert moment setter samtidig det andre, og derfor har hvert av dem også det andre som aspekt *hver av dem [sc. substansen og tilværen] setter samtidig den andre, og derfor har hver av dem også begge som to aspekter ved seg.* 47, 40ff. Her inntreer altså innholdets negativitet, som med like stor rett burde kalles innholdets falskhet: at de tankene som ble holdt for faste, forsvinner i begrepets bevegelse. Også her inntreer altså innholdets negativitet, som ville måtte kalles innholdets falskhet – med like stor rett som man ville bruke "falskhet" om det at tanker som ble holdt for faste, forsvinner i begrepets bevegelse. 48, 29f. Fordi det døde ikke beveger seg selv, kommer det ikke til vesensforskjeller *For det døde – siden det ikke beveger seg selv – kommer ikke til vesensforskjeller* 48, 32 det kvalitative, immanente, ikke til selvbevegelsen *den kvalitative, immanente bevegelsen, ikke til selvebevegelsen* 48, 42f. setningene om de forhold som er bestemt ved hjelp av begrepet *setninger om forholdet mellom tingene, som er bestemt gjennom tingenes begrep* 49, 4 merkverdig *bemerkelsesverdig* 49, 7ff. Når det gjelder tiden [...] skulle man tro [...] siden den er *Når det gjelder tiden, som man skulle tro, [...] er den* 49, 14 degraderer det til stoff som beveger seg selv *degraderer det som beveger seg selv, til stoff* 49, 24 som bestemmelsen av noe fast *ved at det bestemmes som noe fast* 49, 45 det vitenskapens rike *den vitenskapelige stas* 50, 27 den steilere stigning *det stivere ganglaget* 50, 30 blir foraktet av denslags vitenskapelighet *forakter den slags*

fortalen siden 1971, sier kanskje fremfor alt noe om hvor ressurskrevende det er å oversette en bok som *Åndens fenomenologi*. At noen har satt i gang dette – for å bruke en hegelsk formulering – hybride prosjektet, er prisverdig, men de ressurser som oversetterne, forlaget, Forskningsrådet og Inter Nationes har hatt hhv. stilt til disposisjon, har i dette tilfellet ikke vært tilstrekkelige.

vitenskapelighet 51, 1f. som gjør det umulig å erfare hva saken selv er, enten den er det ene eller det andre. Dermed *der man ikke erfarer hva saken selv – verken hva den ene eller andre [sc. skikkelsen eller bestemmelsen] – er. I denne prosessen* 51, 10 En slik enkel bestemthet av anskuelsen, dvs. av den sansemessige kunnskap *Når anskuelsen – her vil det si den sansemessige kunnskap – uttaler en slik enkel bestemthet [og m. m.]* 52, 20 bli til noe annet bli til noe annet for seg selv 52, 22ff. I denne bevegelsen [...] i denne tilbakegangen *I den førstnevnte bevegelsen [...] i tilbakegangen* 52, 33f. ikke nøydt seg med å ramse opp *visst at den ikke hadde levert mer enn en* 52, 39 *bestemmelsen bestemtheten* 53, 12 m.h.t. kvaliteten *pga sin kvalitet* 53, 26 for den *for denne virksomheten* 53, 29 sørger for at *observerer at* 53, 37 Derved er den *nous*, som Anaxagoras først erkjente som vesen. *Derved er tilværen nous. Anaxagoras var den første som erkjente vesenet som nous.* 54, 7 den tanke som beveger og avgrenser seg selv, er for enkelheten det rene begrep og dens egen inderlighet *for denne enkelheten er den tanke som beveger og avgrenser seg selv, og den egne inderlighet, det rene begrep* 55, 1 Denne *vanen den førstnevnte vanen* 55, 20 innholdet er *forfengelig innholdet er tomt* 55, 27 *dets helhet deres helhet* 55, 27f. Oppfattet som resultat, er det som kommer ut av denne bevegelsen *det bestemte negative Oppfattet som resultat, er det [sc. det negative] det som kommer ut av denne bevegelsen, det bestemte negative* 55, 44 inngår i *går inn i* 56, 22 som det vil gå ut over og tilbake til *som det vil gå ut over slik at det kan vende tilbake i seg selv* 56, 26 skal [...] skal får [...] må 57, 15 *hemningen hemskoen* 57, 23f. Men denne holdningen og dens mening ødelegger setningens filosofiske innhold. *Men setningens filosofiske innhold ødelegger denne holdningen og dens mening.* 57, 30 *formår først ville først formå [og m. m.]* 57, 33f. *sin gyldige rett, men ikke på samme måte som den spekulative setning sin rett, som er gyldig, men som det ikke tas hensyn til i den spekulative setnings fremgangsmåte* 57, 38 det som ellers skulle yte beviset *det som beviset ellers skulle yte* 58, 11 *den dialektiske bevegelsen* 58, 12 *utelukkende tvers igjennom* 58, 26f. det filosofiske foredraget *den filosofiske fremstillingsmåten* 58, 31 *innbildning av innbilske stolthet over* 58, 43f. kunnskapene slutter der hvor filosofien begynner *filosofien slutter der hvor kunnskapene begynner* 59, 16f. det å produsere denne genialiteten *produksjonene til denne genialiteten* 60, 11 *ærefrykten for oppstemtheten over* 61, 14 enkelheten enkeltheten

Litteratur

- Førde, T. (s. a.): *Referat av Hegel: Åndens fenomenologi*. <http://www.europas-historie.net/hegelogfenomenologien.htm#fortale> (Lastet ned 15/4 2006)
- Grimm, J. et al. (Hrsg.) (1854 – 1971): *Deutsches Wörterbuch*. Leipzig: Hirzel.
- Harris, H. S. (1997): *Hegel's Ladder : A Commentary on Hegel's Phenomenology of Spirit*. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Co.
- Hegel, G. W. F. (1807/1910): *The phenomenology of mind*. Translated, with an introduction and notes, by J. B. Baillie. London: Swan Sonnenschein.
- Hegel, G. W. F. (1807/1952) : *Phänomenologie des Geistes*. Nach dem Texte der Originalausgabe herausgegeben von Johannes Hoffmeister. Hamburg: Felix Meiner.
- Hegel, G. W. F. (1807/1966a): *Préface à la Phénoménologie de l'esprit*. Traduction, introduction et notes par Jean Hyppolite. Paris: Aubier-Montaigne.
- Hegel, G. W. F. (1807/1966b): *Hegel: Texts and Commentary*. Hegel's Preface to His System in a New Translation With Commentary on Facing Pages, and "Who Thinks Abstractly?" Translated and edited by Walter Kaufmann. New York: Anchor Press.
- Hegel, G. W. F. (1968ff.): *Gesammelte Werke*. In Verbindung mit der Deutschen Forschungsgemeinschaft herausgegeben hrsg. v. d. Rheinisch-Westfälischen Akademie der Wissenschaften. Hrsg. v. W. Bonsiepen u. R. Heede. Hamburg: Felix Meiner.
- Hegel, G. W. F. (1807/1988): *Phänomenologie des Geistes*. Neu herausgegeben von Hans-Friedrich Wessels und Heinrich Clairmont. Mit einer Einleitung von Wolfgang Bonsiepen. Hamburg: Felix Meiner.
- Hegel, G. W. F. (1807/1996): *Préface de la Phénoménologie de l'Esprit*. Traduction et introduction par J.-P. Lefebvre. Paris: Flammarion.
- Hegel, G. W. F. (1807/1997): *Préface et introduction de la « Phénoménologie de l'esprit »*. Texte, traduction et commentaire par Bernard Bourgeois. Paris: Vrin.
- Hegel, G. W. F. (1807/1999): *Åndens fenomenologi*. Oversatt av Jon Elster, Fredrik Engelstad, Thomas Krogh, Thor Inge Rørvik, Dag Østerberg. Oslo: Pax.
- Hegel, G. W. F. (1807/2005): *Hegel's Preface to the Phenomenology of Spirit*. Translation and running commentary by Yirmiyahu Yovel, Princeton: Princeton UP.
- Hegel, G. W. F. (1967): *Åndens fenomenologi i utvalg*. Utvalg, oversettelse og innledning ved Jon Elster. Oslo: Pax.
- Hegel, G. W. F. (1971): *Sannhet og system: utvalgte tekster fra 'Åndens fenomenologi' og 'Logikkens vitenskap'*. Utvalg og innledning ved Dag Johnsen og Thomas Krogh; oversatt av Ulf Arnesen, Fredrik Engelstad og Thomas Krogh. Oslo: Gyldendal.

Anmeldelser

Platon (1991): *Politeia. Sämtliche Werke V*. Frankfurt a. M/Leipzig: Insel.

Morten Bartnæs